

Sygn. akt V CSK 601/17

POSTANOWIENIE

Dnia 13 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z wniosku S. M.
przy uczestnictwie H. B. i Prokuratora Okręgowego w B.
o uchylenie ubezwłasnowolnienia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 13 grudnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 25 maja 2017 r., sygn. akt I ACa [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do
ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w [...],
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

S. M. złożyła wniosek o uchylenie ubezwłasnowolnienia, ewentualnie o zmianę ubezwłasnowolnienia z całkowitego na częściowe. Postanowieniem z dnia 18 listopada 2016 r. Sąd Okręgowy w B. wniosek ten oddalił. Z ustaleń wynika, że wnioskodawczyni została całkowicie ubezwłasnowolniona postanowieniem Sądu Okręgowego w B. z dnia 11 czerwca 2012 r. z powodu schizofrenii paranoidalnej z postępującą psychodegradacją. Obecnie jest ona w lepszym stanie psychicznym dzięki regularnemu zażywaniu leków. Mieszka sama i jest w stanie zatroszczyć się o siebie w podstawowych sprawach życia codziennego. Sama jeździ do lekarza, jest bardzo zaangażowana w sprawy religijne, często chodzi do kościoła, utrzymuje kontakty z rodziną, chociaż jest wobec rodzeństwa nieufna i często wywołuje sytuacje konfliktowe. Opiekunem prawnym jest siostra, rodzina wyraża obawy dotyczące możliwości nadmiernego zaciągania przez skarżącą kredytów w razie uchylenia ubezwłasnowolnienia. Siostra skarżącej pilnuje bieżących wydatków, opłaca stałe świadczenia z renty skarżącej, pozostałe kwoty przekazuje jej, dzięki temu sytuacja finansowa skarżącej jest stabilna. Regularnie spłacane są przez opiekunkę raty zaciągniętych przez wnioskodawczynię kredytów. Wnioskodawczyni ostatnio przebywała na oddziale psychiatrycznym Szpitala [...] w C. w okresie od 1 lutego do 19 kwietnia 2012 r. z powodu znacznego pobudzenia i agresji wobec otoczenia, po czym systematycznie leczyła się w Poradni Zdrowia Psychicznego w W., a następnie w S. u lekarza Z. C..

Na podstawie opinii biegłych lekarzy psychiatrów i dokumentacji medycznej Sąd Okręgowy uznał, że pomimo poprawy stanu zdrowia nie ma podstaw do uchylenia ubezwłasnowolnienia całkowitego lub zmiany go na częściowe. Wnioskodawczyni nadal nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem w istotnych życiowo sprawach, jak leczenie w razie nawrotu choroby, czy utrzymanie stabilizacji finansowej, nie ma też pewności, czy bez nadzoru będzie przyjmować leki. Za uzasadnione uznał obawy rodziny, że wnioskodawczyni może na nowo rozpocząć zaciąganie kredytów.

Postanowieniem z dnia 25 maja 2017 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację wnioskodawczynie od powyższego postanowienia. Sąd ten podzielił dokonane w sprawie ustalenia faktyczne i uznał je za własne, podzielił też ocenę prawną co do braku podstaw do uchylenia ubezwłasnowolnienia.

Wnioskodawczynie zaskarżyła postanowienie Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną, opartą na podstawie naruszenia przepisów proceduralnych, tj. art. 559 § 1 k.p.c. polegające na zaniechaniu działania przez Sąd z urzędu i pominięciu dowodu pozwalającego stwierdzić znaczną poprawę stanu zdrowia skarżącej, ponadto zarzuciła naruszenie art. 328 § 2, art. 382 i 13 § 2 k.p.c. polegające na sporządzeniu wadliwego uzasadnienia i niewyjaśnieniu przyczyn pominięcia dowodu z zaświadczenia lekarza psychiatry, stwierdzającego aktualny stan jej zdrowia psychicznego. W konkluzji wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 559 § 1 k.p.c., sąd uchyli ubezwłasnowolnienie, gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono, uchylenie może nastąpić także z urzędu. Przepis ten w § 2 wskazuje, że w razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego sąd może zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu - zmienić ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite.

Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że skarżąca cierpi na schizofrenię paranoidalną, jest to choroba nieuleczalna. Opinie biegłych lekarzy sporządzone w toku postępowania pierwszoinstancyjnego potwierdziły brak podstaw do uchylenia ubezwłasnowolnienia. Sąd drugiej instancji, opierając się na dowodach zebranych w postępowaniu przed Sądem Okręgowym, przyjął poczynione przezeń ustalenia za własne, oceniając je z punktu widzenia prawa materialnego. Ocena ta nie może być jednak uznana za pełną.

Wskazany przepis art. 599 k.p.c., zawiera, poza regulacjami procesowymi, także przesłankę materialnoprawną, jaką jest zmiana stanu psychicznego. Z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wynika, że ustalenia zostały ograniczone do kwestii ustania przyczyn ubezwłasnowolnienia całkowitego.

Wniosek skarżącej sformułowany został jednak alternatywnie, domagała się bowiem, w razie braku podstaw do uchylenia ubezwłasnowolnienia całkowitego, jego zmiany na ubezwłasnowolnienie częściowe wobec poprawy stanu psychicznego. W tym zakresie zaś ustalenia i oceny prawne nie mogą być uznane za dostateczne.

Ubezwłasnowolnienie całkowite jest tak daleko idącym ograniczenia praw człowieka, że takie rozwiązanie zostało wykluczone w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzonej w Nowym Jorku w dniu 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. 2012, poz. 1169). Zgodnie z art. 12 ust. 2 konwencji, Państwa Strony uznają, że osoby niepełnosprawne mają zdolność prawną, na zasadzie równości z innymi osobami, we wszystkich aspektach życia. Art. 12 ust. 4 Konwencji zobowiązuje Państwa Strony do stworzenia gwarancji, że wszelkie środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej obejmować będą odpowiednie i skuteczne zabezpieczenia w celu zapobiegania nadużyciom, zgodnie z międzynarodowym prawem praw człowieka, a zabezpieczenia te zapewnią, że środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej będą respektowały prawa, wolę i preferencje osoby, będą wolne od konfliktu interesów i bezprawnych nacisków, będą proporcjonalne i dostosowane do sytuacji danej osoby, będą stosowane przez możliwie najkrótszy czas i będą podlegały regularnemu przeglądowi przez właściwe niezależne i bezstronne władze lub organ sądowy. Zabezpieczenia powinny być proporcjonalne do stopnia, w jakim takie środki wpływają na prawa i interesy danej osoby.

Konwencja została ratyfikowana przez Polskę z zastrzeżeniem interpretacji art. 12 w sposób zezwalający na stosowanie ubezwłasnowolnienia, w okolicznościach i w sposób określony w prawie krajowym, jako środka, o którym mowa w art. 12 ust. 4, w sytuacji, gdy wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub innego rodzaju zaburzeń psychicznych osoba nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem. Przepisy krajowe należy zatem stosować i wyklądać w świetle tego zastrzeżenia, biorąc jednak pod uwagę konieczność ochrony osoby, której postępowanie dotyczy, w sposób określony w konwencji. Ubezwłasnowolnienie całkowite, którego orzeczenie prowadzi do pozbawienia zdolności do czynności prawnych, powinno być zatem stosowane jedynie wtedy,

gdy osoba dotknięta chorobą psychiczną lub innymi zaburzeniami nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem i przez możliwie najkrótszy czas.

Dowody przeprowadzone w sprawie wskazywały, że skarżąca od kilku lat nie wymagała leczenia szpitalnego, funkcjonuje w miarę samodzielnie, podobnie jak osoba, której zdolność do czynności prawnych jest ograniczona. Regularnie stawia się na badanie kontrolne w poradni zdrowia psychicznego, przyjmuje leki, co może świadczyć o krytycyzmie wobec istniejącej choroby. Powołany przez skarżącą dowód z zaświadczenia lekarza prowadzącego na te okoliczności nie został dopuszczony w postępowaniu apelacyjnym, chociaż zaświadczenie to, wystawione po kilku miesiącach od czasu sporządzenia opinii przez biegłych lekarzy psychiatrów, mogło być przydatne do ustalenia aktualnego na dzień orzekania stanu zdrowia skarżącej. Pomocny mógłby być również dowód z zeznań sporządzającego to zaświadczenie lekarza psychiatry, pod opieką którego skarżąca pozostaje. Trafnie w skardze kasacyjnej skarżąca zarzuciła, że pominięcie tego dowodu nie pozwala na uznanie ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie za wystarczające.

Istotną przyczyną oddalenia wniosku o uchylenie lub ograniczenie ubezwłasnowolnienia odgrywały kwestie finansowe, zwłaszcza brak umiejętności kontroli przez skarżącą własnych spraw majątkowych, zaciąganie nieuzasadnionych i trudnych lub niemożliwych do spłacenia kredytów. Trzeba jednak zauważyć, że nie tylko osoba pozbawiona zdolności do czynności prawnych, ale także osoba, której zdolność do czynności prawnych jest ograniczona, podlega w tym zakresie kontroli i nie może podejmować samodzielnie decyzji bez zgody opiekuna prawnego lub kuratora, jeżeli nie jest w stanie racjonalnie kierować swym postępowaniem w tej sferze życia. Sąd Apelacyjny nie odniósł się do wniosku o zmianę ubezwłasnowolnienia, nie wyjaśnił również przyczyn pominięcia zgłoszonego w apelacji dowodu z zaświadczenia na okoliczność ciągłości leczenia, systematyczności przyjmowania leków oraz na okoliczność zdiagnozowania faktu remisji schizofrenii paranoidalnej. Wobec tych uchybień i braku stosownych ustaleń należy uznać skargę kasacyjną za zasadną.

Z tych przyczyn orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

jw